

קפ באר הגולה

הלכות שבת סימן שלו

שלו אם מתר לילף על-גבי העשבים, וכן באילן, ובו י"ג סעיפים:

א שריבין ק' בריה
ב שם פנקא
ג שם פנקא
ד שם פנקא
ה שם פנקא
ו שם פנקא
ז שם פנקא
ח שם פנקא
ט שם פנקא
י שם פנקא
יא שם פנקא
יב שם פנקא
יג שם פנקא
יד שם פנקא
טו שם פנקא
טז שם פנקא
יז שם פנקא
יח שם פנקא
יט שם פנקא
כ שם פנקא

א אין עולים באילן, בין לח (א) בין גבש, (ב) ואין נחלים בו, (ג) ואין משתמשין (ד) במחבר לקרקע כלל, גזרה (ה) שמה יעלה ויתלש. יעלה באילן בשבת, (ו) בשוגג מתר לירד, במזיד (ז) אסור לירד. ואם עלה מבעוד יום, (ח) בכל גווי (ט) מתר לירד משחשקה. (י) ויש אומרים דהני מלי פשהיה דעתו לירד מבעוד יום, אבל אם לא היה דעתו לירד מבעוד יום לא ירד משחשקה, כיון שנהיה דעתו לישב שם באסור: הגה (יא) ודוקא אדם שעלה שם, אבל אם הניח שם חפץ מבעוד יום (יב) אסור לשלו משם בשבת (המגיד פכ"א). וכל זה באילן (יג) וביצא בו, אבל (יד) קנים (יד) קנים כגון מתר להשתמש בהם אף-על-פי שמקברים בקרקע, (טו) דאין אסור להשתמש בגזק (הג"א פרק בכל מערבין בשם א"ז ובי"ז): ב (טז) שרשי (ז) אילן הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים (יז) אסור להשתמש בהם, (יח) פחות מכאן מתר להשתמש בהם, (יט) דבקרקע חשיבי. (כ) ואם באים מלמעלה ויורדים למטה, במקום שגבוהים

באר היטב

(א) קנים. עין ט"ז שהעלה לאסור בקנים וביגד, וכן משמע לשון הרמב"ם אחר שאר תחלה דין אילן קנה ואין משתמשין במחבר לקרקע כלל, מלשון זה משמע לכלל גם דק קנים הרבים, עין סעיף א: (ב) אילן, וה"ה קלחי כרוב, רש"ל ביצה כ"ה:

משנה ברורה

הם וכעשבים לא גזריה, כמבאר בסעיף ג [רי"ב"א]. וכתבו הפוסקים, דאף-על-פי-כן אסור להשתמש בקלחי כרוב ודלעת, ואף-על-גב דגבי תרץ לא גזרו חכמים, שאני הכא שהם קשים, ועוד, דלבסוף מתקשים ונעשים פנין וחולין קצ"ו. ודע, דהט"ז חולק על הרמ"א והעלה לאסור בקנים וביגד, וכתב שכן מוכח לשון הרמב"ם והשלחן ערוך לעיל בריש הסעיף, שאמר שזכר תחלה דין אילן כתב ואין משתמשין במחבר לקרקע כלל^(ט), מלשון זה משמע לכלל גם תרץ וקנים הרבים, וכן הבי"ח מחמיר בזה. אבל בספר אליה רבה השיג על זה והביא מפ"ה ראשונים דפסקו כהרמ"א ונמיה שהביא מלשון הרמב"ם אין ראיה כלל, דקאי הכל על אילן המזכיר מקום, וכלל בזה אפילו אם נתחבש לגמרי שאין עליו שום צלים ונעפים דלא שייך בזה שמה יתלש, אפילו הכי אסור, אלא דכתב: דוקא אם הקנה הוא רח כגון, אבל אם הוא קשה, אף-על-פי שאינו קשה באילן (ו) אסור להשתמש עליו ולטל ממנו שום דבר, (ט) משום דנוח לשברו בעת שמשתמש עליו, וכן בחוספת-שבת מסכים להקל ומחלק גס-כן כמו שמחלק האליה רבה, וכן בחיי-אדם מסכים בן לדינא וכמו שהעתיק הרמ"א, והביא שם הריטב"א כתב בן, ודלא פט"ז: ב (טז) שרשי אילן, (י) שירצאים מן הקרקע ונראים, כמו באילנות הזקנים: (יז) אסור להשתמש, (יח) ואף-על-גב דהכא לא שייך פלי האי שמה יתלש, אפילו הכי גזרו בו חכמים: (יח) פחות וכו' להשתמש בהם, והוא הדין (יג) ענף של אילן אם הוא סמוך לקרקע פחות משלשה טפחים: (יט) דבקרקע חשיבי, ושרי לישב עליהן, וכל-שכן בנרק שאין גבוה שלשה טפחים בנראי מתר, וכן אילן קטן וכו' פרות זאגדע"ס ובידומה, אפ"ש דמתר כל שהוא פחות משלשה טפחים, ויש לומר להפך, דכל שיש פרות, בכל גווי יש לגזר שלא להשתמש עליו שמה יתלש ונהניו דקאמר שרשי אילן, שאין בו פרות, דהאסור הוא רק משום לא פלוג, בזה מתר פחות משלשה טפחים, וכן כגון הראי לאכילה (יג) אפ"ש גס-כן דאסור ואפילו בפחות משלשה טפחים, מטעם זה [פמ"ג]: (כ) ואם באים וכו', דלאחר שהגבהו שלשה (יד) חזרו ונכנסו:

שער הציון

תרגום: 1 מיני פרות קנים.

(א) בן משמע בבית יוסף והעתיקו ממנו אברהם, ומה שכתב משום דלא פלוג, לאו דוקא, והפננה משום סגן וגדר, וכדאיתא במגיד משנה דהשעם של הרמב"ם משום דרב, עין שם: (ב) אלה רבה בשם כמה ראשונים דסבירא להו כהרא"ש ונחשו: (ג) רש"י ערוכין ק', מאיר פרק משילין: (ד) ריטב"א: (ה) דכן הוא דעת הרמב"ם והמגיד והריטב"א ורובו דתוס', וכן פסק הגר"ז, ודלא כאלה רבה: (ו) ריטב"א בירובין: (ז) גם זה שם, וכעין זה כתב הסג"א דקרבן לכת המגיד משנה, וישמע מדברי הריטב"א שם דמעל גב בהמה אין אסור לטל, וזה מדברי הסג"א דקרבן להאונה משמע פן אלא דכלי על-מא: (ח) בן משמע מפרש רבנו חננאל והערוך ערך שרשי, וכן כתב הרשב"א בעבודת-העקש והריטב"א בשם ג' פוסקים, וכן נכון לפסק, מאחר שהפ"ח והט"ז אסורים בכל ענין: (ט) אבל כגון מתר שהוא רח, וקפ"ה ונכסל בעת השפוט ואין נוח להשכר: (י) רבנו יונה, ורש"י משמע דמפרש אעפ"כ, ומכל מקום מביא מורה להודיע: (יא) רבנו יונה תני: (יב) שבת קכ"ז ע"ב: (יג) והסתפק שם עוד מטעם זה לאסור בקנה רח, דהחשש הוא שמה יקטט וישכר אפילו בפחות מן טפחים: (יד) רש"י:

וְשֵׁם בְּקִמְרָא לִי
וְהִרְבֵּה וְ בִּרְיָא שֵׁם
חַ מִּסְקֵנָה הִנְמָרָא שֵׁם
וְהִרְבֵּי שְׁמִינִי מִסְמִינִי
וְהִתְרַמְּה וְהִתְרַמְּה
וְשֵׁם פִּסְקִים וְשֵׁם
הַמִּנְיָנִים וְהִנְ פִּסְקִי
הַטּוֹר לִי שֵׁם בְּפִסְקִים

בגנות א"י אמרינו לא ניתא לה, ולא משמע בן בנמא דאמרינו דצביר
בארעא דחברה, עמ"ש סימן שז ס"ז, מ"א: (י) משקים. ונא"י ליהר אף
במשקין, ספר הזכויות: (י) בגנות. וט"ז כתב: ול"י משעם אחר, דיש
שם אסור טלטול ד' אמות, דהא גבה שלש בה יתור מן ע' אמות הוי

(כא) מִתּוֹרִים. אֶף-עַל-גַּב יִשְׂרָאֵל נָה הַנִּסְפָּף הוּא גִּדְל וְכֹא מִקְמוֹס הָאֶסְדֹר דִּהְיָנוּ מִגְבוּהַ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, וּבְשִׁנְהָה שֵׁם מִתְחַלֶּה הִיָּה אֶסְדֹר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן פִּשְׁגֹּד לְיֹתֵר וְנִכְפָּף לְמִטָּה הַתֵּר בְּמִקְמוֹס הַנְּמִיף, דִּבְקָרְקַע חֲשִׁיבִי. וְלִפִּי זֶה פִּלְ-שֶׁבֶן שִׁמְמֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּצִקְרוֹ שֶׁל אֵילָן פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים לְאַרְצָן אֶף-עַל-פִּי שְׁהָאֵילָן גְּבוּהָ מְאֹד, שְׁהָרִי מְקוֹם זֶה לֹא נִאָּסֵר מֵעוֹלָם [אַחֲרוֹנִים]: **(כב) הָיָה גְבוּהֵיכֶם וְכו'.** רֹצֵה לֹמֵר, שֶׁעָנְפִים יוֹצֵאִים בְּצִדוֹ שֶׁל הָאֵילָן לְמִטָּה, וּמֵהֶם צֵד הַקָּרְקַע יֵשׁ גְּבוּהַ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים: **(כג) אֶף-עַל-פִּי שִׁמְמֵד אֲחֵד וְכו'.** גִּגוֹן (ט) שֶׁהַקָּרְקַע הֵיךְ גְּבוּהַ בְּאוֹתוֹ צִד, וְאֵין מִמֶּנָּה צֵד לְמִעֲלֵה מִן הָעֵנָף שְׁעוֹר גְּבוּהַ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. (טו) וְדִקְקָא מִצֵּד אֲחֵד, דְּבִטֵּל אוֹתוֹ צֵד לְגַבִּי הַשְּׁלֹשָׁה צִדִּים שֶׁשֵּׁם נִרְאִין גְּבוּהַ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, אֲבָל אִם מִשְׁנֵי צִדֵּינָן שְׁרֹן לְאַרְצֵי, (יז) אוֹתָן הַצִּדֵּינָן מִתְרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ צִלְיָהֶן: **ג (כד) בֵּין לַחִים וְכו'.** וּמִשְׁמַע בְּהִמְרָא שֶׁאִפְלוּ אִם הַעֲשִׂיבִים הֵם אֲרָבוֹת וְהוּא הוֹלֵךְ יָחַף, שֶׁהַעֲשִׂיבִים רִגְלִים לְהִיּוֹת נִדְבָקִין בְּקִשְׁרוֹ אֲצָבְעוֹתָיו, אִפְלוּ הֵכִי מִפֶּה, דְּלֹא פָסִיק רִישָׁה הוּא שִׁיחֵלֵשׁ, וְלִכֵּן אִפְלוּ אִם יִתְלַשׁ בְּסִכָּן אֵין אֶסְדֹר צִלִּי, שֶׁהָיָה אֵינוֹ מִכּוֹן לָזֶה. וְטַפֵּל מְקוֹם אִם לְאַחֵר הַלִּיכָתוֹ מִצֵּד שֶׁנִּדְבָּקוּ צִעֲבִים בְּרִגְלָיו בֵּין אֲצָבְעוֹתָיו אוֹ עַל מִנְעֻלָּיו, יִזְהַר שֶׁלֹּא יִסְלַק מִבְּדִיר, דְּאֵמִירִים בְּטִלְטוֹל מִשּׁוֹם מְקַצְצִין, דְּבִינִי-הִשְׁמָשׁוֹת הֵי מִחְפְּרִים:

(כה) מִיָּין שְׁאִינוֹ מִכּוֹן. עֵינָן בְּבֹאֵר הַלֵּכָה שֶׁבְּתִכְנוֹ, דִּהְיָכִי דִּיעֲשִׂיבִים הֵם גְּדוּלִים יִזְהַר שֶׁלֹּא יִרְוֶין צִלְיָהֶן, דִּהְיָ פָסִיק רִישָׁה שִׁיחֵלֵשׁ בְּוִדְאִי¹¹⁸, וְאֶפְשֵׁר דְּאִפְלוּ לִילֵף צִלְיָהֶן בְּהִמְרָה גִּסְכָּן צִרְף לִזְהַר: **(כו) שְׁמִשְׁקִים אוֹתָן¹¹⁹.** וְהַמְשָׁקָה אֵת הַקִּרְעִים חֵיב מִשּׁוֹם זִוְרִיעִי¹²⁰, דְּמוֹעִיל לְהַצְמִית, (יז) וְגַם מִשּׁוֹם חִירֵט, שֶׁמִּרְפָּא הַקָּרְקַע עַל-יְדֵי הַלְחָלֹחַ: **(כז) פָּסִיק רִישָׁה הוּא¹²¹.** (יט) דְּאִי אֶפְשֵׁר שֶׁל יוֹעִיל לְגִדְלָם¹²², (כ) וְאִם אוֹכֵל בְּגִנָּה שְׁאִינָה שְׁלוֹ (כא) וְלֹא שֶׁל אָדָם הַהוֹחֵב, יֵשׁ מִהִירִין, דְּסִבְיָא לָהּ בֵּין דְּפָסִיק רִישָׁה דְּלֹא נִיחָא לָהּ הִיא, שְׂרִי אֶף לְכַתְחָלָה, (כג) וְהִרְפָּה פּוֹסְקִים אוֹסְרִין גַּם בְּפָסִיק רִישָׁה דְּלֹא נִיחָא לָהּ לְכַתְחָלָה, וְכַמְבָּאֵה בִסּוּף סִימָן שֶׁכִּי, עֵץ שֵׁם: **(כח) מִיִּרְגָּלָם¹²³.** לִפִּי (כג) שְׁצִידִים הֵם, וְשׁוֹרְפִים אֵת הַקִּרְעִים וּמוֹנְעִים אוֹתָם מִלְּהַצְמִית¹²⁴: **(כט) אוֹ שְׂאֵר מִשְׁקִים שְׁאִינָם מִצְמִיחִים.** דִּהְיָנוּ (כד) בְּגוֹן יָין, לִפִּי שֶׁהוּא עוֹ וְחֹזֵק וְשׁוֹרֵף גִּסְכָּן

(ג) שְׁמִיעַד אֶחָד. אֶבֶל אִם מִבְּצֵדִים שֶׁיֵּין לֶאֱרֹץ וְיָבִי צִדִּים בְּבוֹת ג' שָׁרִי, מ"א: (ד) שְׁמִיעַדִּים. וְהַשְׁמָקָה מִן הַצִּדִּים חֵזֵק מִשּׁוֹם חוֹרֶשׁ וּמִשּׁוֹם וּרְזֵה, כ"ק דְּמִיָּה, מ"א: (ה) פְּסִיקָה, וְאִם אוֹכֵל בְּכֶנֶת חִבְרוֹ יֵשׁ מִתְּחִיל בְּמִשְׁכָּן שֶׁ"כ בִּינֵן הָלֵא יִנְחֵא לָהּ, וְסָפֵר הַתְּכַלִּלוֹת כֶּתֶב: בְּזִקָא

* ה'ו גבוהים שלשה וחלל תחתיהם וכו'. בגמרא איתא: שרשי אפ"ס
שגבוהין מן הארץ שלשה ספרים או שיש חלל תחתיהן שלשה ספרים
וכו'. והנה בטור ושלחן ערוך קצרו העבר ולא העתיקו כלשון הכריתא, ונראה
ל' כנחמם, דאפילו אם החלל בעצמו לא היה נכה שלשה ספרים כי אם בצדו
הגופים, כיון שלמעלה במקום שהוא יושב על הגוף או קושמש עליו יש גבה
שלשה ספרים אסור לשמש שם, וכפנה הבחינה הוא עם החלל שתחתיו והנה
בסוף הכל שלשה ספרים, ואף שהוא דחק, מכל מקום לדינא בנדא מסבירא
במקום: * מתר לילף על-גבי עשבים וכו'. צ"ע במשנה ברוכה. והנה נמצא
בסמ"ג ב"פ פלא, שכתב במלאכת קציר: אין עולין באלו גזרות שלשה יתלש,
ואמרוני נמי בעבריה שוק המוצא קציר: אסור לחלץ על-גבי עשבים בשבת
במקום שאי אפשר לו שלא יתלש; והוא פלא, דהא קאנא דתלמודא תתם
דשרי בבלה גתא שזכורו שם כיון דקאנא לן ברבי שבעין, וצ"ע שם בגמרא.
והנה הפה"ש"ל בבאורי לסמ"ג סבב שם גס"כ דברים תמידים כזה, ודעתו
דבכל אלה ה'ו פסיק רישא, רק דמתר משום דאין זה מלאכת מחשבת, וכתב
זאת כדי לפרש דברי הסמ"ג שם, והוא נגד פסה ראשונים דתקבו בדיקא דלא
ה'ו פסיק רישא ועיין באורו שלה עירובין ובריטב"א שם, וכן משמע בטור
והמחבר, דקבר העיני עליו בספר גמ"מ מרדכי. אפילו אם נניח הכל בפ"ק, ודיקורו,
גמ"כ אינו מוכרז דברי הסמ"ג, דכיון דעל-פ' מסקנת התקרא הכל שרי, היכי
תקשיב זה סמ"ג בתולדה שם? אכן במקט דברי סמ"ג: מעשים מספר רבאים
בתולדה דחורש, עין שם, ונראה ל' לכאור דבניהם בדרך פשוט, והוא, דלא הנה
ניחא לו לומר דגם מימרא דרמי בר אבא דאסור לילף על-גבי עשבים משום
דאין ברגלים יתהי קאי רק אלאב דסלקא דעתך, ודעמיהו דבאי מימרא קאי
אפילו אלאב דמסקנא דקאנא לן כרבי שמעון, ומירי היכי דה'ו פסיק רישא כגון
שהוא הולץ במתנה ורץ על-גבי עשבים והעשבים הם אנפים, דאן בנדא אי
אפשר שלא יהיו נולדים, וזהו מה דקסיס ע"ז ג' ואין ברגלים חורש, הינו
שהוא אין נאסר ברגליו לילף עליהם ונקטאו ונאן סבב דה'ו פסיק רישא, כסמ"ג
דשבת ג' וכו' עמודא, דלא קאי אלאב דרבי יונה ר' אלאב דרבי שמון,
ובאפן דה'ו פסיק רישא כגון גבי כלים גדולים ע"ש: * או שאר מושקים
וכו'. קשה, דלפי מה שכתב הסמ"ג, והואב בנתיבות מ"כאוי והעתיקו הפג"ר
אברהם, דהפסקה מ"ס ח"ב משום חורש גס"כ, אמאי כתב דכיון מתר והוא
ה'ו בשאר מושקים שאנאם מצמידין, נהי דאינו מועיל לנתיבים, על-גל-פניהם
מרהיב התקרא על-ידי הלחלוחית והתחבב משום חורש? ושעא? יש לומר, דלא
אמרו בזה משום חורש דאן היכי דהוא מועיל לתקציים גס"כ, אבל היכי דהוא
מחלל לנתיבים אפשר דאן מותרת התקעא גס"כ, וכיון דה'ו פסיק רישא גס"כ
במאמר מרדכי, אבל הוא, לחק, ודעתי ע"ת, ודע, דבספר פתארתא ישראל כתב
בתיבמת אבאנאמ"ע אהר שפירנגליס הם טובים מאוד לזבל התקרא, אס"כ

הַיָּרְעִים, וְכֵן שָׁרַר מִשְׁקָה שֶׁהוּא כֶּצֶן זֶה. וְכֵתֵב הַמִּגְן-אֲבָרָהִם, וְלִכְתֹּחַלָּה (כֵּס) רָאוּי לְהִזְרֹא אֶף בְּמִשְׁקִים. וְעַיִן בְּאַלְיָה רַבָּה שֶׁפֶּתֵב דִּבְרֵיךָ שֶׁהִיא חֻקֹּק אֵין לְהִזְרֹא כָּלֵל, וְכִנֹּ"ל. כֵּתֵב הַפְּרִימֻגְדִים, דִּמְיֻדְבֶּשׁ וְשִׁכְרֵי יֵשׁ בְּהֵן מִים וַיְבֻדְאִי מִצְמִיחִין: (ל) וְלִכֵּן טוֹב לְהַחֲמִיר וְכו'. פֶּתֵב הַט"ו, וְדִבְנָה שְׁלִישׁ פֶּה יוֹתֵר מִשְׁכָּעִים אִמְחָה, וְהָיוּ פְרֻמְלִית וְלֹא מִהְיָ פֶה שֹׁם הַשָּׁפָה²⁶, כִּלְאוּ הִכִּי צִדִּיק לְהִזְרֹא דְהָא אֲסוּר בִּהּ טַלְטוּל ד' אֲמוּת,

(טו) טיר: (ט) מגדלאברהם: (י) פון נראה לעניית דעת' דשני צדדים השניים גם לרבה אסור פון שהם נראים גבוהים י' טפחים, ונצאיה לשון סבב בחוסר שבת: (יט) מגדלאברהם בשם ההורוסימוני, וישן באור ורוע שישעו כתרמבים דאינו סבב רק משום וורר, וכחב שם חלפי זה בקרקע שאינה ורועה אף שעומדת למרועה סתר לטעיל בה מיס¹⁶⁵: אכן דעת הס"ג ומהורוסימוני כמקנת אפ"י, וכן משמע בס"פ דעת הורוסימוני שהעתיק לדיו זה במלאכת חורש ובמלאכת וורר, וכן משמע גם כן דעת הגר"א בבאורו, חלפי זה יש לזהר: (כ) בקרקע ורועה אס רק עובדת לרועה, ויבאם דחק הפרימגדים על המגדלאברהם כשעתי-קשון ה (שג) עין שם: (כא) רואים להר"א ממין: (כל) תוספות בשבת ק"ג, עין שם, וספר רואים בחורש: (כב) אלהי רבה: (כג) ספר הורוסימוני ואור ורוע: (כד) חיל: (כה) ופסל פסול בצורו לזה אס"פ שהיה בגנות חסור נראה שאין להחזיר:

הלכות שבת סימן שלו

ביאורים ומזכרים

[משנ"ב ס"ק כד]

דאסידים בטלול משום מקצהו.

(11) וכן לענין שעה שנטפה על אות כתיבה, כתב בביה"ל לקמן (סי' שם) סי' ד"ה שעל) בשם הפמ"ג, שאף שאין הסרת השעה אסורה משום מוחק, מי' אסור לעשות כן משום טלול מוקצה, והקשה הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' טו) מדבר השו"ע לעיל (סי' שב ט"ז) שהתיר לגדל בצפורנו את הטיט הדבוק בבגדו, ומהמשנ"ב שם (סי' יא) שהתיר לקלף תבשיל שנפל על כסותו, מבואר שאין חוששים בכך לאיסור טלול מוקצה, ובספר מגילת ספר (שבת קונטרס שמירת שבת פכ"ז אות ו) ביאר, שטיט או תבשיל שנפל על בגדו הם מאוסים ומותר ליטלם כדין גרף של רעי, אבל עשבים על הרגל או הנעל, וכן שעה שנפלה על ספר אין בהם מיאוס ולא שייך בהם ההיתר של גרף של רעי, וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' שח ס"ק קל) מדברי החזו"א.

[משנ"ב ס"ק כה]

דהני פסיק רישא שיתלש בןדאי.

(12) ואף שלכאורה הרי זה פסיק רישא ולא נחא ליה נעל כל פנים פסיק רישא ולא איכפת ליה, והתלשה נעשית ברגל כלאחר יד, ומלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ומקלקל הוא, ובאופן זה אין לאסור את הדבר בשעת הצורך וראה לעיל (סי' שבא ס"ק נ) ושעה"צ שם (סי' סח), ושעה"צ (סי' שטו ס"ק יח), ביאר הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' סד) שיש לחוש שמה יתלש עשבים שמפריעים לו בשעת הריצה, ונח לו שיתלש, ואף שבכל פסיעה ופסיעה אין זה פסיק רישא שיתלש, מי' יתכן שבריצה חוששים לפסיעות כאלו שאם היה מסתכל היה יודע מראש שבודאי יתלש בהן.

[משנ"ב ס"ק כו]

שמשקים איתן.

(13) והשקית הקרקע בימות הגשמים, שבאופן זה אין המים מועילים להצמחת הזרעים, מבואר בספר היראים השלם (סי' רעד) שמותרת, וכן שדה שהושקתה כבר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"י ס"ק ד) שמותר לשפוך בה מים כשבת, אם ברור שאין שום תועלת בשפיכתם, וכמה ירחיק מהזרעים כדי שלא יתחייב על השקיתם, כתב בהגהות החת"ס (סי' רב על המנ"א ס"ק ב) שהוא דוקא אם משקה עליהם ממש, וכן כתב הדעת תורה (סי' ג), והוסיף, שכיון שיקר היניקה היא רק כנגדם לכן יש להקל ליטול ידיים אפילו תוך ג' טפחים לזרעים, וכמה ירחיק מאילן כדי שלא יתחייב על השקיתו, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ז הע' יד, שולחן שלמה ס"ק ה) שהוא עד מרחק של ט"ז או כ"ה אמה, כיון שער שיעור זה האילן יונק [כמבואר בתוס' בבא בתרא כו, ב ד"ה בחטה], והוסיף, שכיון שהרגילות היא להשקות את האילן בסמוך אליו ממש, יתכן שכל שאינו משקה בסמוך לו נחשב שיניח, ואף נחשב כעושה את המלאכה בדרך גרמא.

ולגבי סגירת ממטרת הפועלות מבעוד יום ומשקות את הגינה, דעת החזו"א (ספר מנחה נבונה עמ' לב, שונה הלכות ס"א) שיש לסגור תחילה את הדבר הראשי המספק מים לכל הממטרות, שאם לא כן, בשעת סגירת הממטרה הראשונה יגבר לחץ המים בממטרה אחרת, ותיגרם השקיה מוגברת בשבת, והוסיף, שכזמן שהממטרות פועלות, ראוי לדחות עד כמה שאפשר שלא להשתמש בברזים שבבית, כדי שסגירת הברזים לא תגרם להגברת הלחץ שבצינור ההשקיה, ולפיכך נכון לדאוג לכך שלא יהא שום קשר בין הצינור המספק מים להשקית הגינה לבין הצינור המספק מים לביתו.

[שעה"צ ס"ק יח]

דלפי זה קרקע שאינה נרצת אף שנקמת לחרישה קטר לקטיל בה מים.

(15) והחזו"א צידד (שבועית סי' יח ס"ק ב) שבשדה העומד לחרישה, כיון שאין לחייב על השקיתו משום מלאכת זורע, הכל מודים

שהמשקה אותו חייב משום מלאכת חורש, ולא נחלקו אלא בשדה שאינו עומד לחרישה.

[משנ"ב ס"ק כז]

פסיק רישא הוא.

(16) ולענין כיור שהמים הנשפכים לתוכו זורמים ממנו דרך צינור לקרקע זרעה, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ב הע' נא) שמותר לשפוך לתוכו מים, אם אין כוונתו להשקות הזרעים, ואף שפסיק רישא הוא זה, מי' מותר לעשות כן, כיון שהמים הזורמים דרך הצינור דינם ככח שני, ונחשב הדבר כגרמא [אמנם אם הצינור אינו ארוך והמים מקלחים מיד לגינה סמוכה, אין להתיר זאת (ארחות שבת ח"א פ"ח הע' יא)].

(17) ולענין גגן שעל גבי סוכה, שבפתיחתו נופלים ממנו מים על אדמת הגינה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"י ס"ק ד) שאם כבר ירדו גשמים בגינה זו, מותר לפותחו אם אינו מכוסה בכך להשקיה, והוא באופן שאין זה פסיק רישא שתהא תועלת לקרקע או לצמחים. [נמי' יש להיזהר שלא יפלו המים למקום שעדיין לא ירדו בו גשמים].

ולירוק בשבת קצת רוק על זרעים, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמותר, כיון שבקצת דק אין חשש הצמחת זרעים, ועוד, שאין הדרך להשקות זרעים על ידי רוק, וטיפות הנופלות מהגוף או מהזקן על הקרקע, דעתו שאין בהן חשש השקיה, כיון שאין תועלת ניכרת, וגם אינו מתכוין לכך כלל. ולגבי מלאכה שאין בה אלא כדי להעמיד את האילן במצבו הנוכחי שלא יתקלקל [כגון הסרת תולעים המפריעות לגידולו], ולכן אינה אסורה בשבועית, מבואר בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) שמי' לענין שבת חייבים עליה, כיון שמועילה היא לצמיחת האילן, אך לסגור בור של ממטרה הפועלת בשבת, כדי שלא יתקלקלו הצמחים מרוב מים, דעת הגר"נ קרליץ (שם ס"ק א) שמותר נאם לא יתחזק על ידי זה זרע המים בממטרה אחרת, משום שאינו נחשב בכך כמו שמסייע לגידול הצמחים בשבת, אלא רק כמונע את קלקולם ואין זה דבר קבוע, וכל שכן שמותר למנוע בעלי חיים מלהיכנס לגינה, ואף מותר להבריחם מתוכה אם כבר נכנסו אליה, שבמעשים אלו אינו נחשב אלא כשומר על הפירות, וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק נא).

[משנ"ב ס"ק כח]

מירגלן.

(18) ובשדה שאינה זרעה שאין מי הרגלים מזיקים כל כך, כתב החזו"א (שבועית סי' יח ס"ק ב) שלכאורה יש לאסור בזה משום חורש, וצריך לומר שמה שמבואר בגמ' (שבת פא, ב) שמותר להתפנות אף בשדה ניר, יתכן שהוא משום שנחשב כלאחר יד, וגם אינו מתכוין, ומותר מפני כבוד הבריות, ולהטיל מי רגלים על טיט או על עפר תיחוח או על חול, כתב לעיל (סי' שבא ס"ק נ) שהמנ"א אסר לעשות כן משום לישוה, ואף שאינו מחכוין לכך, מי' הרי זה פסיק רישא, ואילו הבית מאיר התיר לעשות כן במקום הצורך, משום שאין זה אלא פסיק רישא ולא נחא ליה [באיסור דרבנן (שעה"צ שם ס"ק סח)], וכשהטיט אינו שלו, כתב המשנ"ב (שם) שיש להקל, שבאופן זה ודאי שלא נחא ליה בלישתו, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שבא ס"ק נ).

(19) ואף שעל ידי שריפת הצמחים עוקר הוא לכאורה דבר ממקום גידולו, ביאר הקצות השלחן (סי' קמב בדה"ש ס"ק יט) שמי הרגלים אינם מבטלים את הצמיחה לגמרי, אלא רק מונעים אותה לפי שעה, ואין זה נחשב כעקירת דבר ממקום גידולו, ואכן לשפוך נוזל חריף מאד על גבי עשבים, כתב הקצות השלחן (שם) שמסתבר שאסור, משום ששורף דא בכך את השורשים לגמרי.

[משנ"ב ס"ק ל]

דקרי פרמלית ולא מקני כה שום הקנה.

המשך במילואים עמוד 65

הלכות שבת סימן שלו קפא באר הגולה

לזהר שלא יפלו שם מים (כ"י בשם סה"ת): ד' ג'לש לזהר מלהשליך ונעים (לא) במקום ירידת גשמים, (לב) שסופן להצמיח. ואם ישליך למרגולים, לא ישליך אלא כשעור שיאכלו בו-ביום (לג) או ליומים. ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם מותר, שאין סופו לצמח: ה' מעשיבים שעלו על און הפלי (לד) מלחות הפלי חשוכים במקומים לקרקע ובהולשן (לה) ח"כ: ו' יעשיבים שתחבן בעפר מבעור יום (לו) כדי שיהיו לחים, מותר (לז) לאחזו בעלים (לה) ולהוציאן, (לט) והוא שלא השרישו, וגם צריך שאינו רוצה בהשרישן. (מ) אכל אם נתבון לזריעה אסור: ז' (מא) אסור לתלש אפלו *מעצין (מב) שאינו (ס) נקוב: ח' מעצין (פרוש, חצי פר' שהרעים שם עשבים) (ערוך) (מג) אפלו אינו נקוב, יש לזהר מלטלו מעל-גבי קרקע ולהניחו (מד) *על-גבי יתדות (מה) או איפכא, בין שהוא של עץ בין של חרס: תננות אשרי לקטב על פורש ושיי דקא דפרשיתא שם פ"א

באר היטב

ליכא. וד' לךסעיה ה' בעשבים באון הפלי דח"כ, דהתם דרך זריעה בקה, גמרא. וצ"ע כ"י דאפלו נקוב בפליה אסור לתלש מננו, ע"ש:

באר הגולה

מקבל תולדת חורש הוא, עד כאן לשונו. ולא נקנו העלים לזהר בזה כלל, וגם משבת פ"א עמוד ב' מוכח שלא כדבריו. והלא אי אפשר לגדלים בלא קטנים, ולדבריו הנה אסור גם לפנות על שדה ירי בשבת מקמת חרישה, ולא משמע שם כזו, עין שם: * מעצין שאינו נקוב. עין במשנה ברורה, ודע, דבשחר-משפט סימן רב סעיף ב' מוכח מתקנת, דיש אומרים דבעצין צ"ע אפלו אינו נקוב בפליה דמנא משום דעץ מתקלח ויונק מהקרקע, ולא בעין נקובה רק גבי פליה דתוס' (סו). ויש אומרים דאדרבה, בתוס' לא בעין נקובה משום דמנא לצפי מה שאין בו ביצ, עין שם. ובאמת יש עוד שיטה שלישית מוכחא בתוספות מנחות פ"ה, עין שם. דהתם בעי נקובה, ובעין אפלו נקוב באינו נקוב דמנא, ואין כאן מקום להאריך: * אפלו אינו נקוב. לכאורה השעם, דסבירא לה דנקוב יש אסור דאורייתא וכדעת הרמב"ם, לכן התמיר באינו נקוב על-כ"ל פנים מורכב. אבל אס"כ לא הנה לו לסתם כשי"ב סעיף ג' דרורו שעלו על עשבים מפר לקטן בו, דמשמע אפלו להגביו מן החרץ, דאין מהדין אסור דאורייתא בשביל זה, אלא ודאי דסבירא לה להחמיר שם כשיטת רש"י ותוספות שם, וקמו שפתי הפג"א אברהם שם. אלא הוכחן כמ' שכתב הגר"א, דהש"ש לשיטת הסוברים דאסור מהני כלים, אינו נקוב נקוב דמנא, ודע לשני הפרושים. והמנהל על באר הגולה שצ"ע על המחבר שהוא מנהגות אשר"י, ודקדקא איתא שם ענין נקוב: * על-גבי יתדות. עין במשנה ברורה לענין עצין עם עשבים-שמים. ומכל מקום מנא דכר של הבואה שעומד על-גבי קרקע.

כד' שיהיו לחים. כגון עשבים שהם נוזים למראה ולהריח, ומטלאין פר עפר לח ותחתיו אוחז לתוכו [רש"י]; (כו) והוא הדין אם תחתיו בקרקע, בין שאינו מכנין שישתמשו שם: (לז) לאחז בעלים. אם רוצה להריח בהם, (כח) ולא מצריכין לה לנעץ ולשליך בערב-שבת ולחזור ולנעץ עד כדי להרחיב מקום מושבה בעפר עד שלא תיו העפר בשליפתו בשבת, דאפלו תיו העפר לית לן בה, שהרי אינו מטלטל העפר בדידי אלא על-ידי העשבים⁽²⁵⁾, ואינו אלא טלטול מן הצד השני. ועין לעיל בסימן שיא במשנה ברורה סעיף קטן כח מה שכתבנו שם בשם האחרונים⁽²⁶⁾: (לה) ולהוציאן. והוא הדין (לט) להסוירן אחר-כך למקומן (ל) אם לא נסתם הנקב משהוציאן⁽²⁷⁾: (לט) והוא שלא השרישו. כגון קצם שלשה ימים. דאז בנדיא לא השרישו, דאם השרישו פשיטא שאסור להוציאם, שהרי הוא עוקר דבר מגדול: (מ) אכל אם כו'. דכיון שהם תחובין וטמונים בקרקע כשאר נדעים, וגם מתבון לזריעה, (לא) גזרו בהו רבנן⁽²⁸⁾ דלא ליתא לאחלוףי לתלש לאחר השרשה: ז' (מא) אסור לתלש. והוא הדין שאסור להשקות הנדעים שבתוך העצין⁽²⁹⁾, ואפלו (לג) אם העצין הוא מנח בעליה גס-כ"ן יש אסור בכל זה⁽³⁰⁾: (מב) שאינו נקוב. אכל מעצין נקוב. חייבא נמי יש בזה, לפי שיוקד מן הקרקע על-ידי הנקב, שמריח לחלוותית הקרקע דרך שם⁽³¹⁾, ואפלו אם היה הנקב קטן נקוב כפ' כפ' (לג) שהוא בכדי שיצא ממנו שיש קטן (לד) שהוא פחות מכזית⁽³²⁾, (לה) ואפלו אם היה הנקב ברפף העצין, כיון (לו) שהוא כנגד מה שטמון מן הגזע בעפר⁽³³⁾, וכל-שכן אם הוא בשוליו נגד השמש: ח' (מג) אפלו אינו נקוב. דגם בזה יש חשש תלישה מדרבנן מפני שמפסיק וניקתו מעט, (לו) וכל-שכן אם העצין הוא נקוב הצריך לזהר בזה⁽³⁴⁾: (מר) על-גבי יתדות. רוצה לומר, אף שאינו מפסיק שים דבר בין העצין להקרקע, וכל-שכן אם מעמידו על-גבי עצים או על-גבי בגדים דיש בזה אסורא. ואם הוא עושה בן בעצין נקוב יש בזה תלישה והנטייה מן התורה וב"י, ועל-כ"ן יש לזהר מאד בכלי עם עשבים-שמים שנגיל להיות בבית, (לח) שלא לטלו מן הקרקע ולהניחו על-גבי השלשן או להפוך: (מה) או איפכא. משום

שער העצין

(כו) נשמת-אדם: (כו) כן איתא בדר"ף ושאר פוסקים וכן משמע לשון השלח-ערוך: (כח) גמרא: (כט) כן איתא במאירי בהד"א וכן משמע גמ' וכן כתב הספר-אדם: (ל) דאי לא הכי אסור לדעת הרב המגיד, והוא לא לציל כשי"א ענין קטן כא במגן-אברהם, ועין שם פאליה רבה שמפסיק עמו: (לג) תוספות ונקיבין ורשב"א ור"ן ורוקח ומאירי ודא דהקשה הפג"א אברהם בסימן שיא סעיף קטן כב ונקבר הקדמוני בזה בדרב"מ משה בסימן זה מרוב ידחם, אבל לפלא שהקדמוני בשם תשובת הגאונים בנתיב יב בחלק יב, ולא נוקד שם קואימה, רק בחלק ת, במגמלא דשבת מ"ה שחביא הפג"א אברהם, ע"ש] כבר תרץ המאירי שם דמירי שהיו חשין מגיל להפלה: (לג) מגן-אברהם: (לג) רמב"ם ושאר פוסקים: (לד) כן מוכח מהפסוק וכן כתב המאירי: (לה) רש"י: (לו) ולאפוקי אם היה הנקב בדפנו למעלה מהנזע וב"י בשם רשב"א: (לז) ועין בסימן שיב במשנה ברורה סעיף קטן יב מה שכתבתי שם⁽³⁵⁾, ולפי זה אף בנקובה לא תוי אלא מדרבנן כיון שאינו מפסיק דבר בין העצין להקרקע ודאי לא הכי, גם להגביו צריך שיש בו עשבים מן הקרקע לקטן בו אסור, וקמו שהוכיח רש"י שם בפסקא, ואפלו הכי סתם המחבר להחמיר גם בעצין שאינו נקוב, ולא תוי גזרה לגזרה, משום דיש דעות בין הראשונים להחמיר בעין אפלו באינו נקוב דנקוב דמנא, ויש אומרים להחמיר דבחקר צריך להחמיר, ולחמירא חשש הקטנא לשני הפרושים, וכמו שכתב הגר"א בבארו: (לח) ואף לענין טלטול מפקפק קצת בפרייטקנים, עין שם:

הלכות שבת סימן של

המשך מעמוד קודם

(5) והחז"א תמה (א"ח סי' ס"ק א), איך אפשר לדמות הצלת חבית להצלה מדליקה [שבה הותר להציל לבית שעירב עמו], שמה דוקא בדליקה הקילו להציל את חפציו מבית לבית, משום שבאופן זה לא ניכר כל כך שמבריחם מחמת איזו סיבה, שהרי דרך בני אדם להעביר את בניהם ממקום למקום, ולכן לא חששו שיכבה את הדליקה אלא כשמבריחם מבית לחצר, שאז ניכר שמבריחם ממקומם. מה שאין כן לגבי חבית שנשברה, שעיקר ההצלה היא הכנסת היין לכלי, ובה אין שינוי בין אם מצילו לכלי שבחצר או לבית שעירב עמו, ולכן באופן שלא הותר להצילו, אסור הדבר גם לבית שעירב עמו.

(6) וביאר (ס"ק ג), שאף אותם שהחמירו לא החמירו אלא לגבי דליקה, שכן לדעתם החשש הוא שמה יכבה, ולענין זה לא מועיל להוציא לבית מקורה [שאין הוצאה לבית מקורה מועילה אלא לחשש הוצאה], מה שאין כן לענין חבית שנשברה, שהחשש הוא שמה יוציא לרשות הרבים, יש להקל להציל לבית אחר שעירב עמו, שכיון שהוא מקורה אינו דומה לרשות הרבים.

(7) ובטעם ההיתר להוציא לחצר שלו, כתב השו"ע ה"ר (ס"א) שהמציל לחצר שלו, כיון שאין בוה טורח כל כך אין לחוש שמה ישכח שהיום שבת ויתקן את החבית, מה שאין כן במציל לחצר אחרת, שכיון שיש בוה טורח רב יש לחוש שמה ישכח שהיום שבת ויבוא לתקן את החבית.

יכול להציל מזון שתי סעודות, ואם עושה כן במנחה, אינו יכול להציל אלא מזון בשיעור של סעודה אחת.

[משנ"ב ס"ק ג]

ה'נו גמ"ן מזון של סעודות, וקד"ל בסימן של ס"ק ט"ז.
(3) אבל לבקש מאחרים שיצילו עבורו יותר ממזון ג' סעודות, כתב שם (ס"ק ט) שאסור, משום שלא הותר לאדם להציל עבור עצמו אלא את ג' הסעודות הנצרכות לו לשבת, ובשם החי אדם כתב (שם), שיתכן שאם אחרים מצילים עבורו מעצמם, מותר להם להציל אפילו יותר ממזון ג' סעודות, ורק כשמצילים בשביל עצמם, או כשמצילים על פי בקשתו, לא הותר להם להציל אלא מזון ג' סעודות.

[משנ"ב ס"ק ז]

ה'נו גמ"ן מטעם זה.

(4) היינו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, כמבואר בגמרא (שבת קמ"ג, ב), ובגדר האיסור כתב רש"י (שבת ש"ב ד"ה ויטפח), שהוא משום 'עובדין דחול', אכן דעת הרמב"ם (פכ"ב מהל' שבת ה"ט) שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול, יש לחוש שמה יבוא לידי סחיטה.

[משנ"ב ס"ק ז]

מצילין בכל ענין. הש"י פקפק בזה, דגם גבי דליקה אין דין זה מקום, וקא"ל רבה מ"שבו (וכר, גם הש"י מציד דיש להקל להציל בכל ענין).

הלכות שבת סימן של

המשך מעמוד 358

ציין שהא"ר (ס"ק ה) כתב שבשמחת תורה נהגים לפזר פירות כדי שילקטו אותם הילדים ויתנום לתוך סל או קופה, וכיון שעושים כן משום שמחה לא הקפידו על כך.

(21) ופירוח שמפזרים בשעת שמחה, כגון שקדים ואגוזים שזורקים על חתן, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ג סוף ס"ק א) שיתכן שיש לחוש לדעת הגר"א שלא לאוספם למקום אחד, כגון לתוך כיס, אך

הלכות שבת סימן שלו

המשך מעמוד 360

וכן ממנו לחצר ומהחצר אליה, מ"מ אסור להוציא אליו את הכלים ששבתו בבית, ולכן כתב שם שראוי להימנע מלאכול או לשתות בגינה בשבת אף אם אין בה בית סאתים, כיון שאי אפשר להיזהר מלהוציא מהחצר לגינה, וכל שכן כשהגינה היא יותר מכית סאתים.

(20) וכמבואר לקמן (סי' שנח ס"ק ג), שאם החלק הנזרע הוא יותר מבית סאתים, דינו ככרמית ואסור לטלטל ד' אמות בחוכו, וכל שכן שאסור להוציא ממנו לחצר או להיפך, שהרי החצר היא רשות היחיד, ואף אם החלק הנזרע אינו אלא בית סאתים או פחות מזה, שאז מותר לטלטל בו

הלכות שבת סימן שלו

המשך מעמוד קפא

[שעה"צ ס"ק לו]

וע"ז בסימן ש"ב בש"ש ב"ר קצ"ה קצ"ה יב מה שכתבתי שם.
(35) שכתב לענין המקנה את עצמו אחר עשיית צרכיו, שמוותר לקנה בצרור שעלו בו עשבים גם אם הצרור מונח על הארץ, ואף שיש בוה על כל פנים איסור תלישה מדרבנן, מ"מ משום כבוד הבריות לא גזרו.

[ביה"ל ד"ה מעצין]

אינה נקובה נקובה דמ"א וכו', ולא בעינן נקובה רק גבי קלייתרס.
(36) ולענין חיוב ערלה, כתב החז"א (ד"ה ערלה ס"ק לב) שאילן הנטע בעצין

[משנ"ב ס"ק מג]

וכל-שכן אם העצין הוא נקוב דצריך לזהר בזה.

(34) ואף לזמן קצר, כתב הקצות השלחן (סי' קמב ברה"ש ס"ק ה) שאסור בשבת להגביה את העצין, משום שעד שיניחו בחזרה על הקרקע על כל פנים מתמעטת יניקתו.

ולגורר בשבת עצין נקוב המונח על גבי קרקע, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני שביעית פ"א סוף ס"ק ב) שמוותר, שכיון שאינו מגביהו מהקרקע אין היניקה נפסקת כלל, ואין בוה לא איסור תולש ולא איסור זורע.

